

документалістикою, з одного боку, й художньою фантастикою – з іншого, – неодмінними в художньому процесі, а для дослідника – це невичерпний матеріал в галузі лінгвостилістики й навіть теорії літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. До світла. – К., 1984; 2. Дорошенко В.О. Мемуари // УЛЕ. – Т. 3. – К., 1995; 3. История польской литературы. – Т. 1. – М., 1968; 4. Історія української літератури ХХ-го століття. – Книга перша. – К., 1993; 5. Смолич Ю. Твори: У 8 т. – Т. 7. – К., 1986; 6. Шатобріан // Большая Энциклопедия. – Т. 20. – С.-Петербург, 1905; 7. Brückner A. Dzieje literatury polskiej w zarysie. – Wydanie drugie. – Т. 1. – Warszawa, 1927; 8. Gebethner i Spółka. – Kraków, 1908; 9. Gebethner i Wolff. – Kraków, 1908.

Вахніна Л.К. (Київ, Україна)

Сучасна модель ідентичності народної культури слов'ян в європейському контексті

Статтю присвячено одному з найважливіших питань сучасної славістичної науки – місцю української мистецької, зокрема фольклорної спадщини, серед загальнослов'янських культурних надбань, а також серед культурних надбань інших країн Європи; розглядається у статті також проблема ідентичності народної культури слов'ян.

Ключові слова: модель ідентичності, фольклорна спадщина слов'ян, фольклористична наука, ідентичність слов'янських народів.

Статья посвящена одному из ключевых вопросов современной славистической науки – месту украинского фольклорного наследия среди общеславянских культурных образцов, а также среди культурного наследия других стран Европы; в статье также рассматривается проблема идентичности народной культуры славян.

Ключевые слова: модель идентичности, фольклорное наследие славян, фольклористическая наука, идентичность славянских народов.

In this article is analyzed one of the important problem of the modern Slavonic science – Ukrainian folklore into the Slavonic and Europe culture and problem of identity of Slavonic people.

Key words: the model of identity, the Slavic folklore, the science of folklore, Slavic identity.

Перше десятиліття ХХІ століття відзначається зростанням уваги до культурних надбань слов'янських народів з метою визначення їх національної ідентичності, так і місця на широких європейських теренах. З цією метою сучасні дослідники-науковці, відповідно до загальної тенденції посилення ролі гуманітарних наук в установах Національної Академії наук України, звертаються до важливих питаннях, пов'язаних із формуванням слов'янських культур, їх розвитком та становленням, перспективами їх взаємин у сучасних складних політичних та економічних умовах, усвідомлюючи значення культурного контексту при аналізі соціально-

політичних явищ в їх історичному дискурсі.

Одним з таких важливих питань виступає визначення місця української мистецької, зокрема, фольклорної спадщини серед загальнослов'янських культурних надбань, а також подальший, більш масштабний розгляд проблем, актуальних для сучасної славістичної науки – фольклор та мистецтво слов'ян в європейському контексті, сприйняття культурної спадщини слов'ян на рідних теренах, а також в інших краях Європи.

Значний інтерес до славістичної науки демонструє широкий спектр наукових питань, що їх порушують науковці на Міжнародних з'їздах славістів; фольклор та мистецтво слов'ян, питання розвитку фольклористичної науки у країнах слов'янського регіону тут посідають важливе місце.

Одним з таких важливих питань виступає визначення місця української мистецької, зокрема, фольклорної спадщини серед загальнослов'янських культурних надбань, а також подальший, більш масштабний розгляд проблем, актуальних для сучасної славістичної науки – фольклор та мистецтво слов'ян в європейському контексті, сприйняття культурної спадщини слов'ян на рідних теренах, а також в інших краях Європи.

Концепцією наукового дослідження передбачено звернення до культурних надбань різних представників слов'янського регіону – східних слов'ян (зокрема, українців), західних слов'ян (поляків, чехів), південних слов'ян (болгар, македонців, сербів, хорватів, словенців), їх вивчення та наукове осмислення на тлі широкого європейського контексту.

Вироблення критеріїв сучасної моделі ідентичності народної культури слов'ян передбачає завдання здійснення всебічного аналізу мистецької, зокрема, фольклорної спадщини представників слов'янського регіону в широкому європейському контексті з метою визначення місця культурного здобутку слов'ян (а серед них і українського народу) серед інших країн Європи, що сприятиме впровадженню їх надбань до загального світового культурного простору.

Дослідники при розробці теми ставлять наступні завдання:

- дослідження фольклорної культури слов'ян із залученням сучасних наукових методів з метою подальшого визначення її ідентичності;
- аналіз стану сучасної фольклористичної науки в контексті міжнародних з'їздів славістів, що передбачає ознайомлення із друкованими матеріалами, де представлено результати наукових досліджень науковців у руслі славістичної науки;
- міждисциплінарний аналіз художніх традицій слов'ян у напрямку „фольклористика – літературознавство”;
- дослідження жанрових і стилізових особливостей народної творчості слов'янських народів (зокрема, звернення до жанру народної казки, а також народної балади), визначення їх місця у сучасній європейській культурі;
- вивчення міжслов'янських фольклористичних взаємин;

- звернення до питання трансформації фольклорних традицій у сучасній культурі (на прикладі фестивальної культури в регіональному та загальноєвропейському контексті).

Пізнання та визначення своєї “ідентичності” для більшості слов'янських народів не є новою. Адже саме слов'янський фольклор, засвідчуючи самотність кожного народу, водночас відображаючи їхню волелюбність та прагнення до національного визволення, за яке протягом століть боролися південні слов'яни. Більше ніж на сто років втратила свою державність Польща, виборовши її 1918 року. Страшні втрати зазнали слов'янські цивілізації за часів Другої світової війни та тоталітарних режимів, що панували в їхніх країнах.

Деякі слов'янські народи отримали свою державність лише наприкінці ХХ ст., як, зокрема Словаччина, Македонія, Україна та Білорусь. Цілий ряд країн, де проживають слов'янські народи (Словенія, Польща, Чехія, Словаччина), впевнено ввійшли сьогодні до Європейського Союзу чи набули в ньому відповідного статусу (Болгарія). Та як позначатися відповідні політичні та державні зміни на їхніх культурах, зокрема фольклорних традиціях? Чи не залишаться деякі слов'янські народи в “культурній ізоляції”, по інший бік нової вже “залізної завіси”? Особливо це стосується уваги дослідників до сучасних записів фольклору в контексті трансформаційних процесів, що відбуваються, його збереженню на пограничних теренах, де ще збереглися своєрідні «острівці» народних традицій. Водночас завданням фольклористів залишається не забувати про культурну політику їхніх країн, де народна творчість має отримати відповідне місце як в системі освіти, так і в засобах масової інформації та медіапросторі.

На це питання вже сьогодні намагаються дати відповідь не тільки політологи чи історики, а також етнологи й фольклористи, для яких проблема посткомунізму стає все більш важливою та окресленою /М.Дрозд-Пясецька, З.Ясевич/.

Сучасна фольклористика слов'янських країн сьогодні по-новому висвітлює різнобічні питання функціонування фольклорної культури національних спільнот в контексті питань культурної автономії та інтеграції у європейський простір (З.Профантова, Е.Крековічова). Тому нових аспектів набуває і вивчення фольклору національних меншин та міжетнічних зв'язків майже в усіх країнах Центрально-Східної Європи.

Нові тенденції спостерігаються і у вивченні міжкультурних взаємин України з сусідніми державами, на рівні етно-фольклорного порубіжжя. Актуальною в зв'язку з цим є проблема самоідентифікації національних меншин в слов'янських країнах, так і слов'ян в іноетнічному середовищі.

Особлива увага в останні роки приділяється висвітленню проблем національної ідентичності, самосвідомості, збереженню й захисту національних культур, взаємної толерантності й недопущенню міжнаціональних конфліктів, місцю національностей в сучасній Європі, міжетнічним процесам, що відбуваються на пограничних територіях.

Для сучасних дослідників в слов'янських країнах, безперечно, істотне

значення набуває європейський досвід вивчення проблем ідентичності, яке почалося в Західній Європі ще на початку 80-х років, як в етнологічних, так і філософських та соціологічних розвідках. Починаючи, від самого визначення терміну “ідентичність” та “національна самобутність” [1, 54-61] до публікації цілого ряду праць про етнічні процеси, як на рівні регіональної та національної специфіки етнокультурних традицій окремих регіонів (Бретань, Басконія, Ельзас – Франція), до узагальнених робіт відомого французького етнолога Жана Кюїзен'є, Жан Кюїзен'є, який одним з перших західноєвропейських дослідників, звернув увагу на етнічні процеси, що відбувалися в ХХ ст. у європейських народів, в тому числі слов'янських, на їх національну специфіку та міжкультурні взаємини. Тому його теоретичні висновки та практичний досвід польових досліджень, зокрема, в Болгарії, де він отримав статус іноземного члена Болгарської Академії наук повинен бути врахований також дослідниками слов'янського фольклору, до образів якого (Король Марко) дослідник виявляв значний науковий інтерес. Не випадково ряд його наукових досліджень вже перекладено, як в Болгарії, Румунії, Польщі, так і в Україні, деякі з яких вперше побачили світ 2007 року українською мовою (“Етнологія Європи” та Етнологія Франції”, остання у співавторстві з Мартін Сегален). Готуються до друку також видання його книжок і в Росії.

В останні роки дослідники європейських країн, почали зіставляти традиції окремих регіонів в своїх країнах з більш віддаленими, як це було здійснено в ґрунтовному дослідженні директора Інституту фольклору БАН проф. Міли Сантової, присвяченому проблемі ідентичності двох малих міст, одне в Болгарії (Банско), інше в Бельгії .

Спільно з Інститутом фольклору БАН ІМФЕ ім. М.Т.Рильського працює над виконанням проекту «Культурна спадщина, ідентичність та сучасні соціокультурні процеси в Болгарії та Україні» (2008-2010 рр.), яким передбачено здійснити українсько-болгарський діалог в галузі культурної спадщини обох країн. Нематеріальна культурна спадщина розглядається як певна цілісність. В сучасному урбанізованому та глобалізованому світі етнічна ідентичність займає особливе місце, складаючи інтелектуальний творчий потенціал окремих народів, вона виявляється як унікальна складова сучасних культурних процесів та культурних явищ, зокрема функціонування фольклору, як в повсякденному житті народу, зокрема через його колективну пам'ять як чинник збереження культурної традиції.

З іншого боку ідентичність виявляється в сучасних фольклорних фестивалях, відтворенні обрядової культури та інших сучасних формах функціонування народної творчості.

При розгляді проблеми ідентичності можна виділити різноманіття її проявів та ознак. Можна окреслити етнічну, національну, групову, особистісну тощо ідентичність, дослідження якої не втратило актуальності в європейських контекстах серед науковців суспільних наук.

В галузі народної культури акцент на проблемах ідентичності полягає в

аналізі її самобутності та традиційності в історико-культурному плані в контексті сучасних явищ. Сферою ідентичності є усна традиція народу та форми її вираження, музично-пісенні форми, обрядовість, художньо-виконавські форми. Об'єктом уваги дослідника має стати носій народної культури, його особистість як індивіда, що сприяє збереженню традицій.

Важливе місце має бути надане вивченню культурного середовища, як кожної країни, так і окремих локальних місцевостей, зокрема малих міст та сіл.

Науковий діалог між вченими різних країн необхідно продовжити в галузі нематеріальної культурної спадщини та ролі ідентичності в її збереженні. Конкретні результати можна буде отримати завдяки спостереженню над функціонуванням традиційного та сучасного фольклору, здійснивши широко документацію матеріалу в кожній країні.

Спільні міждержавні наукові проекти стануть важливим внеском в розвиток етнології, фольклористики та культурної антропології. Водночас, вони відкриють широким колам суспільства перспективу збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, взаємному міжкультурному пізнанню та розвитку зв'язків між Україною та іншими європейськими спільнотами.

Комплексне регіональне дослідження одночасно обрядів та народної творчості двох слов'янських народів, які відрізняються своїм менталітетом – поляків та македонців здійснили А. Задрожинська, Т. Вражиновський та К. Вроцлавський [20] Для порівняльного аналізу було обрано також два різні села в згаданих країнах.

Завдяки таким дослідженням, що виходять за рамки окремих регіонів, можна побачити типологічні зміни в сучасній фольклорній культурі Європи. На особливу увагу заслуговує також питання використання слов'янського фольклору в програмах різних міжнародних фестивалів, яке раніше дослідники відносили часом до другорядних. Свого часу дискусії про необхідність дослідження "фольклору на сцені" відбувалися в різних фольклористичних виданнях, зокрема в Польщі та Росії [18].

На жаль, фольклорні аматорські колективи слов'янських країн залишаються поодинокими на відомих щорічних фестивалях аутентичних фольклорних ансамблів Європеади, що по черзі відбуваються в різних країнах Європи. Так, на фестивалі, де нам пощастило побувати в Латвії (липень 2005 р.) східні слов'яни були представлені лише єдиним російським фольклорним ансамблем з Сибіру [2]. Досі місцем цих фестивалів, як правило, дирекція фестивалю Європеада (Бельгія) обирали переважно країни Західної Європи.

Треба відзначити, що проблема ідентичності слов'янських фольклорних традицій повинна знайти відповідну підтримку не тільки в міжнародних організаціях, зокрема таких, як ЮНЕСКО, але також в самих країнах слов'янського світу.

Прикладом відповідної культурної політики для інших слов'янських держав по збереженню своєї ідентичності може стати Болгарія, де цілодобово

функціонує фольклорний канал на телебачення, а окремі колективи, як жіночий гурт “Бабичьки” внесені у відповідний список об’єктів, що охороняються ЮНЕСКО, згідно якого мають відповідний статус. Аналогічні приклади можна навести ще з практики Латвії, де один з телеканалів повністю присвячений показу фольклорних колективів. Згаданий же фестиваль Європеади транслювався протягом усього часу.

В зв’язку з необхідністю збереження народних традицій в сучасній практиці, фольклористам, безперечно необхідно звертати увагу не тільки на регіональні дослідження, а й на узагальнення та використання кращого європейського досвіду збереження ідентичності в своїх національних культурах.

Важливе місце належить також Дням слов’янської культури та писемності, які традиційно відбуваються в травні у багатьох слов’янських країнах, під час яких відбуваються виступи національних фольклорних колективів. В Росії з 2007 р. це свято набуло державної підтримки і стало загальнонаціональним. Традиційним це свято стало і для України, де в Києві, Одесі, Львові вже не один рік проводяться міжнародні славістичні наукові конференції, за підтримки Українського Комітету славістів (голова – академік-секретар О.С.Онищенко) та Українського комітету вивчення слов’янських культур при ЮНЕСКО (голова – академік Г.А. Скрипник). Спільно з Одеським національним університетом ім. Мечникова ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАН України провів міжнародні славістичну конференцію, на якій відбулося координаційне засідання робочої українсько-білоруської комісії 3-8 липня 2007 р. в Одесі (в її роботі взяли участь голова проекту з української сторони – ак. Г.А.Скрипник, учасники проекту – І.М.Юдкін, Г.Б.Бондаренко та Л.К.Вахніна, від білоруської сторони брав участь – О.В.Морозов). На спільному засіданні були вироблені теоретичні засади для спільного наукового аналізу обраних джерел з нематеріальної духовної культури в кожній країні та відповідний методологічний матеріал для дослідження, який включає ареал етнологічних, фольклористичних, лінгвістичних об’єктів, як у вигляді опублікованих в наукових джерелах, так і польові матеріали, зокрема малодосліджені.

Ще 1999 р. за підтримки ЮНЕСКО в Будапешті було створено Інститут європейських досліджень (директор М.Гоппай), увага якого зосереджується на проблемах самоідентифікації, документації, популяризації та екології європейської традиційної культури. Метою Інституту є збільшення міжнародної кооперації, взаємообмін знаннями, стимуляція ширшого визнання урядом цінностей традиційної культури, покращення професіоналізму у галузях, пов’язаних з традиційною культурою, покращення якості життя завдяки глибшому усвідомленню самоідентифікації, виховання взаємоповаги між етнічними групами і народами [15].

В Угорщині завжди зверталася увага на дослідження також слов’янських меншин, що в ній проживають, зокрема словаків. Міжнародні ж конференції з дослідження національних меншин в м. Бекешчаба, які відбуваються кожні 4

роки, об'єднали дослідників згаданої проблематики з багатьох країн світу.

В Польщі Інститут дослідження національних спільнот було реорганізовано з самостійної установи ПАН в Познані і передано до складу Інституту славістики ПАН як відділ, який очолює проф. Войцех Буршта. Етнічними ж процесами займаються науковці Інститут археології та етнології Польської Академії Наук та відповідні інституції етнологічного, історичного та політологічного характеру в університетах, зокрема Східний Інститут в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані (М.Фігура). Фольклористика, яка входить сьогодні до галузі етнологічних наук, також звертає увагу на актуальність поставленої проблеми в контексті екології культури та збереження народних традицій відповідно до європейських засад та постанов ЮНЕСКО (Д.Сімонідес, Т.Смолінська).

Пограниччя стало надзвичайно важливим простором не тільки взаєморозуміння, а й взаємовпливу традицій, переходу їх в інше мовне середовище, де культури і зокрема фольклор різних народів взаємодіяли, взаємозбагачувалися і навіть синтезувалися. Проживання у багатоетнічному середовищі вже саме по собі приносить нове розуміння інших культур, мов та релігій, що дозволяє їм безконфліктно співіснувати.

Так, у Польщі увагу привернула також проблема самосвідомості етнічних груп пограниччя – Сілезії [16] та Вармії [19]. Зацікавлення етнічною проблематикою в сучасній фольклористиці залишається важливим в контексті суспільних трансформацій, що відбулися у зв'язку з очікуваною інтеграцією ряду країн в європейський економічний та культурний простір. Питому вагу у цьому мав відіграти перепис населення у ряді країн, зокрема в Україні та в Польщі, але, на жаль, результати його виявилися не зовсім втішними, як для національних меншин, так і для дослідників. Адже частка українців в Польщі, як і поляків в Україні зменшилася майже удвічі.

Всі ці питання є особливо важливими для сучасної фольклористики та етнології в контексті дослідження етнічних конфліктів, пошуків можливостей та шляхів їх уникнення в суспільстві. Не випадково в Польщі саме в Інституті археології та етнології Польської Академії наук ще в 1994 р. відбулася наукова конференція, присвячена етнічним конфліктам, в якій разом брали участь етнологи, фольклористи, історики (В. Кравчик-Василевська, Д. Сімонідес, М. Герліх) [14].

Сучасна фольклористика пострадянських країн дедалі активніше включається у європейський та світовий науковий процес, разом з тим не втрачаючи своїєї специфіки і національної своєрідності в кожній окремій країні. Взаємодіючи з етнологією, історичною та культурною антропологією, вона шукає нових підходів до концепції сучасного світу та традиційних уявлень про нього.

Співробітники ІМФЕ ім. М.Т.Рильського підготували кілька видань з цієї проблематики, адже за часів колишнього СРСР національна ідентичність завжди чітко регламентувалась і не виходила за рамки тогочасної цензури. Тому збірник наукових праць "Під одним небом. Фольклор етносів України.

Упорядники – Л.К.Вахніна, Л.Ю.Мушкетик, В.А.Юзвенко [8] став одним з перших фольклористичних робіт, як і попереднє видання Інституту, присвячене фольклору української діаспори / Фольклор українців поза межами України. Київ, 1992/, де різнобічне висвітлення отримав фольклор українців, що проживають за кордоном.

Однією з останніх робіт стало видання “Пісенна культура польської діаспори України. Упорядник Л.Вахніна. К., 2002, де опубліковано тексти народних пісень поляків України з нотами.

Проблемами самоідентифікації продовжують займатися, як фольклористи Інституту, так і етнологи. По цій тематиці традиційними стали наукові щорічні конференції та спільні проекти. Адже сучасні дослідження вимагають все більше комплексного та міждисциплінарного підходів.

Так, українські фольклористи та етнологи провели ряд експедицій на українсько-польсько-білоруському пограниччі, зокрема в Східних регіонах Польщі- на Північному Підляшші та на Волині, результати яких опубліковано (С.Й.Грица, Р.Ф.Кирчів, Л.К. Вахніна, В.К.Борисенко). Важливість дослідження ідентичності фольклорних традицій пограниччя також показала міжнародна наукова конференція «Україна-Польща. Етнічне та культурне пограниччя», організована Польським Народознавчим Товариством за участі ІМФЕ ім.М.Т.Рильського НАН України (серпень 2006 р.), яка продовжила цілий ряд попередніх конференцій по згаданій проблематиці (польсько-німецьке, польсько-чеське, польсько-білоруське пограниччя) які були започатковані в Польщі.

Центром етнології Інституту археології та етнології ПАН 2006 р. з ініціативи М.Дрозд-Пясецької було проведено Літню школу, присвячену проблемам ідентичності, для молодих дослідників Центрально-Східної Європи, в рамках якої відбулася тематична конференція (Казимеж-Дольний). Попередньо це ж місто стало важливим заходом IOV – міжнародної організації з народної культури, яка спільно з польськими вченими організувала наукову конференцію ЮНЕСКО «Універсальні вартості та універсальність культури», присвяченої проблемі ідентичності народних традицій в сучасному світі, матеріали якої опубліковані в Любліні. Важливо, що в її роботі брали участь дослідники України, Болгарії та Білорусі.

Важливим чинником у дослідження згаданої проблеми українськими науковцями є не тільки їхня участь у конференціях, організованих в різних країнах, а й перенесення європейського наукового досвіду на український ґрунт.

Таким показовим явищем стало видання спецвипусків журналу «Народна творчість та етнографія», присвячених угорській, французькій, польській, ізраїльській, болгарській, македонській, білоруській етнології та фольклористиці, зніційовані директором ІМФЕ ім.М.Т.Рильського академіком Г.А.Скрипник.

Проблема самоідентифікації увійшла до спільних проектів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України з Інститутом археології та етнології Польської академії наук,

Інститутом фольклору Болгарської академії наук, Інститутом етнографії Угорської академії наук, Інститутом мистецтвознавства, етнографії та фольклору ім.К.Крапиви Національної академії наук Білорусі.

Дослідження духовних традицій та історичного досвіду добросусідства дадуть можливість для нарощування ефективної міжкультурної кооперації.. В зв'язку з цим важливе місце посідало вироблення основних складових комплексної програми міжкультурної взаємодії України та інших країн Європи в принципово нових умовах сучасного міждержавного діалогу.

В сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції особливого значення набирають питання культурної ідентичності як українців, так і представників інших етносів, що стає лейтмотивом сучасних соціокультурних засад постіндустріального суспільства. В зв'язку з цим одним з важливих об'єктів вивчення стає проблема національної самобутності кожного народу, як в діаспорі, так і в метрополії. Йдеться і про аналіз ситуації культурної та національної політики в кожній державі, зокрема щодо національних спільнот, що є важливим фактором для демократизації суспільства.

Це визначає актуальність вироблених теоретичних засад до глибокого вивчення проблем національної самобутності, або ідентичності, як на теоретико-методологічному, так і на практичному, суспільно-культурному рівні з залученням європейського досвіду.

Концепція культурної цілісності відповідатиме наступним завданням:

Дослідженню форм інтеркультурної комунікації, завдяки яким буде окреслено універсальну культурну модель, яка поєднає в собі водночас різноманіття окремих культурних традицій.

Виявленню культурних рис, що гарантують динаміку та життєдатність кожного окремого культурного явища,

Характеристиці включення відповідних історично та географічно обумовлених культурних відмінностей у сучасному загальному контексті.

Надзвичайно актуальним в спільному дослідженні є проведення порівняльного аналізу художньої культури в контексті національної, соціальної та локальної ідентичності. Йдеться про актуалізацію фольклористичних та етнологічних досліджень, яка дозволить поєднати традиційні підходи з сучасними методами дослідження. Наприклад, дозволить розширити поняття фольклорного тексту до масштабів комунікативного акту й тексту як культурного чинника, що дозволить здійснити дослідження типології культурно-ідентифікаційних чинників кожного регіону як локальних моделей етнічної культури.

Комплексний, поліфункціональний та міждисциплінарний підходи залишаються важливими факторами для побудови сучасної моделі культурної ідентичності. Попереднє вивчення сучасного стану проблеми ідентичності проводиться в рамках міжкультурної взаємодії слов'янських народів та європейського наукового простору

Дослідження етнокультурних трансформацій на сучасну культуру

позначилося на теоретичних та практичних дослідженнях.

Накреслення нових перспектив побудови моделі ідентичності в контексті міжкультурної європейської взаємодії неможливе без спільної координації та участі в наукових конференціях.

Проведене наукове дослідження показало, що в останні роки особливого значення набуває включення в ареал фольклористичних досліджень широкого спектру міждисциплінарних підходів сучасної культурної атропології, історії та політології, зокрема в дослідженнях, що стосуються пограничних територій та міжнаціональних конфліктів.

В зв'язку з цим на окрему увагу заслуговує розгляд концептуальних основ міжкультурної взаємодії між слов'янськими народами, зокрема порубіжжя. Розвиток духовної культури відіграє важливу роль в процесі сучасної державної політики європейських держав.

Обмін науковими результатами дозволить звернути увагу на найбільш актуальні питання розвитку міжкультурної взаємодії, допоможе виробленню нових засад національної та культурної політики, творенню наукової об'єктивної думки.

Проблему ідентичності в сучасній духовній культурі, зокрема українського та білоруського суспільств, передбачено також спільно вивчити разом з білоруськими науковцями-славістами в рамках виконання нового проекту № Ф29.5/004 «Цивілізаційний внесок Білорусі та України у формування загальноєвропейського культурного простору», виконання якого почалося 2009 року за підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень (ДФФД) МОН України.

На рубежі XX і XXI ст. духовне багатство України, українська художня культура виступає вже як самостійна величина в культурному обміні з багатьма країнами світу. У новому зв'язку особливо актуальною є опрацювання нової тематики, дослідження якої сприятиме розширенню і зміцненню співробітництва між науковими установами, окремими вченими слов'янських країн, поширенню знань про українську культуру, в значенні її внеску у світову культурну скарбницю.

Важливою визначальною рисою дослідження має стати його чітко виражений міждисциплінарний характер. До вивчення сучасної моделі культурної ідентичності народної культури мають долучитися фольклористи, мистецтвознавці, етнологи. Принципова установка на комплексне висвітлення проблеми повинна бути визначена як основна, щоб авторський колектив володів досвідом та знаннями у попередній науковій діяльності.

Комплексний підхід у висвітленні проблеми обумовлений багатогранністю самого феномену духовної культури і визначенні сучасними вимогами науки, коли багатопланові дослідження окремих явищ духовної культури дозволяють успішно виявити загальні закономірності й типологічні сходження.

Етнокультурні трансформації у сучасній культурі характеризуються новими підходами до традиційного сприйняття як суто локальних явищ, так і

процесів, які в останні роки набули в європейській та світовій фольклористиці узагальнюючого характеру, що позначилося на теоретичних та практичних аспектах різних наукових дисциплін. Йдеться, наприклад, не тільки про відхід української науки від певної заідеологізованості, а передусім про формування об'єктивної наукової думки, вільної від колишніх стереотипів.

Мають бути також розроблені засади міждисциплінарного характеру дослідження, яке включатиме культурологічні, етнологічні та фольклористичні аспекти. Дослідження духовних традицій та історичного досвіду добросусідства дадуть можливості для нарощування ефективної міжкультурної кооперації. В зв'язку з цим важливе місце у звітному етапі проекту посідало вироблення основних складових комплексної програми міжкультурної взаємодії України та Білорусі в принципово нових умовах сучасного міждержавного діалогу.

В сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції особливого значення набирають питання культурної ідентичності як українців, так і білорусів, що стає лейтмотивом сучасних соціокультурних засад постіндустріального суспільства. В зв'язку з цим одним з важливих об'єктів вивчення стає проблема національної самобутності кожного народу, як в діаспорі, так і в метрополії. Йдеться і про аналіз ситуації культурної та національної політики в кожній державі, зокрема щодо національних спільнот, що є важливим фактором для демократизації суспільства.

Це визначає актуальність вироблених теоретичних засад до глибокого вивчення проблем національної самобутності, або ідентичності, як на теоретико-методологічному, так і на практичному, суспільно-культурному рівні з залученням європейського досвіду.

Концепція культурної цілісності слов'янських народів відповідатиме наступним завданням:

Дослідженню форм інтеркультурної комунікації, завдяки яким буде окреслено універсальну культурну модель, яка поєднає в собі водночас різноманіття окремих культурних традицій,

Виявленню культурних рис, що гарантують динаміку та життєдатність кожного окремого культурного явища,

Характеристиці включення відповідних історично та географічно обумовлених культурних відмінностей у сучасному загальному контексті.

Надзвичайно актуальним в спільному дослідженні є проведення порівняльного аналізу художньої культури в контексті національної, соціальної та локальної ідентичності. Йдеться про актуалізацію фольклористичних та етнологічних досліджень, яка дозволить поєднати традиційні підходи з сучасними методами дослідження. Наприклад, дозволить розширити поняття фольклорного тексту до масштабів комунікативного акту й тексту як культурного чинника, що дозволить здійснити дослідження типології культурно-ідентифікаційних чинників кожного регіону як локальних моделей етно-культури.

Комплексний, поліфункціональний та міждисциплінарний підходи залишаються важливими факторами для виконання роботи.

Дослідження етнокультурних трансформацій на сучасну культуру позначилося на теоретичних та практичних дослідженнях.

Проведене наукове дослідження показало, що в останні роки особливого значення набуває включення в ареал фольклористичних досліджень широкого спектру міждисциплінарних підходів сучасної культурної антропології, історії та політології, зокрема в дослідженнях, що стосуються пограничних територій та міжнаціональних конфліктів.

В зв'язку з цим на окрему увагу заслуговує розгляд концептуальних основ міжкультурної взаємодії між слов'янськими народами, зокрема порубіжжя. Розвиток духовної культури України відіграє важливу роль в процесі сучасної державної політики усіх сусідніх держав.

Обмін науковими результатами, який відбувся, дозволить звернути увагу на найбільш актуальні питання розвитку міжкультурної взаємодії обох країн, допоможе виробленню нових засад національної та культурної політики, творенню наукової об'єктивної думки.

Комплексний підхід у висвітленні проблеми обумовлений багатогранністю самого феномену духовної культури і визначенні сучасними вимогами науки, коли багатопланові дослідження окремих явищ духовної культури дозволяють успішно виявити загальні закономірності й типологічні сходження.

Етнокультурні трансформації у сучасній культурі характеризуються новими підходами до традиційного сприйняття як суто локальних явищ, так і процесів, які в останні роки набули в європейській та світовій фольклористичі узагальнюючого характеру, що позначилося на теоретичних та практичних аспектах різних наукових дисциплін. Йдеться, наприклад, не тільки про відхід української науки від певної заідеологізованості, а передусім про формування об'єктивної наукової думки, вільної від колишніх стереотипів.

На особливу увагу заслуговує дослідження проблеми ідентичності на пограничних теренах, де її модель має більш цілісну побудову, завдяки кращому збереженню фольклорних традицій в локальних регіонах. Дослідження українсько-польського етнокультурного пограниччя, зокрема збереження фольклорних традицій, неможливе без врахування «білоруського» фактору. Це підтвердили наші дослідження, як на Волині, зокрема в Любомльському районі, на польсько-українсько-білоруському пограниччі, так і записи українського фольклору на Північному Підляшші, де місцевих українців, на польсько-білоруському пограниччі протягом багатьох повоєнних років вважали «білорусами», в той час, як вони були носіями українського фольклору та мови, залишаючись мешканцями своєї «малої батьківщини». Це засвідчили дослідження, здійснені в цьому регіоні, як місцевими дослідниками Ю.Гаврилук, так і українськими науковцями (В.Борисенко, Л.Вахніна).

Фольклорні традиції українсько-білоруського пограниччя пов'язані з цілим рядом спільних історичних та культурних традицій, які завжди поєднували

наші народи. В українсько-білоруських взаєминах у галузі культури важливу роль завжди відігравали саме народні традиції, які як в минулому, так і в наш час привертали увагу відомих вчених різних країн (О.Кольберг, О.Брюкнер, К.Мошинський, Г.Капелусь, Є.Бартмінський, С.Грица, М.І.Толстой та ін.), завдяки збирацькій діяльності яких зафіксована величезна кількість фольклорних та етнографічних матеріалів, серед них чимало давніх текстів.

Не випадково, міфологічна свідомість пограниччя знайшла своє втілення і в творчості польських поетів-романтиків (А.Міцкевич, Ю.Словацький), не кажучи вже про таке явище, як “українська школа” у польській романтичній літературі XIX ст. Саме давні вірування пограниччя переосмислювала в своїй творчості і Леся Українка.

Вивчення сучасних процесів, які відбуваються в цьому регіоні, як на території України, зокрема на Волині, так і в східній частині Польщі та Білорусі, зокрема, її західної та південної частинах, підтверджує, що локальні явища народної культури і в наш час продовжують становити особливий інтерес для дослідників. Це стосується як рівня автентичності фольклорних традицій, так і проявів етнічної свідомості, яка часом незалежна від українського, польського чи білоруського етносу, виявляється передусім як “місцевий” менталітет, прив’язаний до певної території, яка сприймається місцевими жителями як їхня “мала батьківщина”. Навіть мовний чи релігійний фактор не завжди є визначальним у цьому питанні.

Можна говорити про існування певного міфологічного простору в народній культурі цього регіону, який можливо зберігся саме завдяки своїй замкненості, при цьому співіснування у ньому різних культурних традицій стало не перешкодою, а певною спільнотою. Подібні закономірні процеси відбуваються у фольклорі на інших пограничних територіях, зокрема польсько-білоруській, польсько-чеській та на Закарпатті. Аналогічні явища характерні і для народної культури різних діаспор, хоч специфіка її дещо відмінна.

Давні вірування та уявлення ще дохристиянського плану, які ніби законсервувалися як на польсько-білоруському, так і польсько-українського теренах, стають домінуючим фактором збереження всього комплексу народної культури. Саме фольклорні традиції пограниччя, залишаються до сьогодні не тільки найбільш автентичними та збереженими, а й найважливішим свідомством вияву давніх міфологічних уявлень, їх опосередкованим відображенням.

Пограниччя стало надзвичайно важливим простором не тільки взаєморозуміння, а й взаємовпливу традицій, переходу їх в інше мовне середовище, де культури і зокрема фольклор різних народів взаємодіяли, взаємозбагачувалися і навіть синтезувалися. Проживання у багатоетнічному середовищі вже саме по собі приносить нове розуміння інших культур, мов та релігій, що дозволяє їм безконфліктно співіснувати. Так, польові дослідження як українських, так і білоруських дослідників, проведені в останні роки, дозволяють зробити висновки про типологію певних жанрів, зокрема

українські та білоруські балади, в мотивах присутні давні міфологічні образи.

Важливим залишається також питання визначення цілого ряду текстів, які одночасно можуть побутувати двома чи трьома мовами, що є типовим явищем для пограниччя. Характерно, що ця тенденція притаманна й нині для українсько-польських пограничних теренів.

Пограниччя висуває перед дослідниками широкий спектр проблем, які вимагають нових оцінок та підходів, вирішення яких дасть можливість виявити також особливості міфологічного бачення через призму народної поезії слов'ян.

Систематизація та науковий аналіз зібраного матеріалу дозволили виокремити пріоритетні напрямки досліджень у сфері міжкультурних взаємин України з її європейськими партнерами та зробити наступні висновки.

Сьогоднішні пріоритети політики міжкультурного співробітництва держав на національному, регіональному і глобальному рівнях, визначаються потребами державотворення та забезпечення національних інтересів у сфері міжкультурного співробітництва, формування громадської думки щодо власної держави, її міжнародної репутації, внутрішньої і зовнішньої політики, культурної самобутності та ідентичності. На сучасному етапі модель ідентичності української культури функціонує у декількох площинах: на офіційно-державному, громадському, родинно-особистісному, сусідському та міфологічному рівнях.

Результати досліджень передбачають: поширення знань про фольклористичну і мистецтвознавчу славістичну науку у світі; визначення основних засад формування ідентичності сучасної фольклорної культури. Результати наукових досліджень сприятимуть розумінню специфіки формування загальних культурних процесів на слов'янських теренах, а також визначенню місця українського народу у загальному європейському культурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аюлон М., Кюїзенсь Ж. Вільний діалог про нашу ідентичність та громадянство // Народна творчість та етнографія. – 2006. – Спецвипуск. - Французька етнологія. – N 6. – С.54-61;
2. Вахніна Л.К. Свято народної культури в Латвії // Народна творчість та етнографія. – 2005. – N 2. – С.123-125;
3. Вахніна Л.К. Сучасне побутування українського фольклору в Польщі // Фольклор українців поза межами України. – К., 1992;
4. Дрозд-П'ясецька М. Посткомунізм. Ідейні та суспільні площини діалогу // Народна творчість та етнографія. – 2007. – Спецвипуск. - Польська етнологія. – N 1. – С.27-39;
5. Головатюк В. Сучасна фольклорна культура Підляшшя // Слов'янський світ. – вип.3. – 2002. - С.111-119;
6. Грица С. Фольклор у просторі і часі. – Тернопіль, 2000;
7. Кирчів Р. Вивчення фольклору Холмщини і Підляшшя // Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті. – Львів, 2002. – С.263-294;
8. Під одним небом. Фольклор етносів України / Упор. Вахніна Л., Мушкетик Л., Юзвенко В. – К., 1996;
9. Пісенна культура польської діаспори України / Упор. Вахніна Л. - К., 2002;
10. Ясевич З. Польська етнологія. Між етнографією та культурною антропологією // Народна творчість та етнографія. – 2007. – Спецвипуск. - Польська етнологія. – N 1. – С.13-21;
11. Folklor i pogranicza. Pod redakcją Andrzeja Staniszewskiego i Beaty Tarnowskiej. – Olsztyn, 1996;
12. Folklorystyczne i antropologiczne

opisanie świata. Księga ofiarowana Dorocie Simonides” / redaktor naukowy –Teresa Smolińska. – Opole, 1999; **13.** Folklorystyka. Dylematy i perspektywy / Redaktor naukowy Dorota Simonides. – Opole, 1995; **14.** *Kabzińska I., Szynkiewicz S.* Konflikty etniczne. Źródła, typy, sposoby rostrzygania // Instytut Archeologii i Etnologii PAN. – Warszawa, 1995; **15.** *Paládi-Kovács A.* Ethnic Traditions, Classes and Communities in Hungary. – Budapest, 1996; **16.** *Simonides D.* Górnolazacy. Grupa regionalna czy etniczna? //“Lud”. – T. 78. – 1995; **17.** Śląsk – pogranicze kultur. Materiały z sesji popularnonaukowej zorganizowanej w dniu 15 listopada 1993 roku. – Opole, 1994; Regiony kulturowe a nowa regionalizacja kraju. Praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Damrosza i Marka Konopki. – Ciechanów, 1994; **18.** *Sulima R.* Antropologia codzienności. – Kraków, 2000; **19.** *Szyfer A.* Ludzie pogranicza. – Poznań, 2006; **20.** *Zadrożyńska A., Vražnovski T., Wrocławski K.* Ludowe obrzędy i podania // Etnograficzne i folklorystyczne studia porównawcze wsi polskiej i macedońskiej. – Warszawa, 1998; **21.** *Węglarz S.* *Tutejsi i inni.* O etnograficznym zróżnicowaniu kultury ludowej // “Łódzkie Studia Etnograficzne”. – T. 36. – Łódź. - 1997; **22.** *Witkowski L.* Uniwersalizm pogranicza. O semiotyce kultury Michała Bachtina w kontekście edukacji. – Toruń, 2000.

Головатюк В.Д. (Київ, Україна)

Народна словесність українців у зацікавленнях польських дослідників кінця XIX - I половини XX ст.

Стаття присвячена огляду публікацій та праць з української народної творчості польських дослідників кінця XIX - першої половини XX ст.

Ключові слова: народна словесність, Польське Народознавчого товариство (ПНТ), календарна пісенність, весняний цикл, весільна обрядовість.

Статья посвящена анализу публикаций и трудов посвященных украинскому народному творчеству польских исследователей конца XIX – первой половины XX ст.

Ключевые слова: народная словесность, Польское народоведческое общество, календарная письменность, весенний цикл, свадебная обрядность.

In this article are analyze the critical works about Ukrainian folklore of the Polish science of the end of the XIX – first part of the XX century.

Key words: folklore, Polish folklore society, calendar's cycles, winter cycles, wedding rituals.

Зацікавлення українською народознавчою тематикою означуваного періоду було зумовлене передусім діяльністю Польського Народознавчого товариства (ПНТ), заснованого 1895 р. у Львові, яке своєю програмою задекларувало необхідність вивчення традиційної матеріальної та духовної культури не тільки польського, а й інших сусідніх народів. Для реалізації цих планів уже в перший рік свого існування Товариство започаткувало періодичне видання «Lud». Часопис виходив у Львові протягом 1895-1937 рр. і ці роки вписалися в історію ПНТ як плідний «львівський період».

Установа, очолювана професором Львівського університету – Антонієм Каліною (1846-1906), стала центром дослідницької, збирацької та